

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

תורת חנגעים

הלכה

ד' כוסות ביין של שביעית

פרשת תזריע – החודש תשפ"ב

שנה כ"ד – קובץ כ"ג [תת"ג]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י

מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של

מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:

ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

יעמדו על הברכה

המזכים את הרבים בהפצת תורתו
של מרן הגאב"ד שליט"א

השיעור השבועי מוקדש

לע"נ ר' דניאל ליב בן ר' ישראל קורץ ז"ל

איש אמת ובעל חסד
מכבד תורה ולומדיה

פרשת תזריע - החודש

ד' כוסות ביין של שביעית

הנה מצינו ג' פעמים בירושלמי שנסתפקו אם יוצאים יד"ח ארבע כוסות ביין של שביעית. כך אמרו בשבת (פ"ח ה"א, נ"ד ע"א) "מהו לצאת ביין של שביעית, תני ר' הושעיה יוצאין ביין של שביעית". וכ"ה בפסחים (פ"י ה"א, ס"ט ע"א) ושקלים (פ"ג ה"ב, י"ג ע"א), וגדולי האחרונים התחבטו עד מאד בביאור הספק.

ונביא בזה את עיקרי הדברים:

א. בפני משה שם ובתקלין חדתין עמ"ס שקלים כתבו דמיירי ביין של שביעית לאחר הביעור שאסור בהנאה וכיון שאסור לשתות יין זה שמא אין יוצאין בו יד"ח ד"כ, ופשט רב הושעיה דכיון דד' כוסות מצוה הן, מצוות לאו ליהנות ניתנו ויוצא בו אדם יד"ח, עי"ש.

רבים תמהו על פירוש זה, דהלא כתב הר"ן בנדרים (ט"ו ע"ב) דכשיש הנאת הגוף בהדי מצוה ודאי אסור וכן גם בני"ד דהלא שתיה הנאת הגוף היא ואסור לשתות יין של איסור אף בשתיה של מצוה. עיין בשו"ת הר צבי או"ח (ח"ב סימן ס"ח). וכן הקשה השואל בדובב מישרים (ח"ג סי' א' אות ג').

ב. בקרבן העדה שם כתב דשמא לא הוי לכם כיון שפירות שביעית הוי של הפקר ושמא בד' כוסות תיקנו כעין מצה דצריך להיות לכם, ופשט דלא צריך לכם בד"כ עי"ש.

וגם בפירוש זה תמהו איך ס"ד דלא הוי לכם והלא כתיב "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". ועוד דהרי באתרוג ודאי בעינן לכם ואעפ"י כן תנן במשנה בסוכה (ל"ט ע"א) דיוצאין באתרוג של שביעית. ועוד דהרי מדובר במשנה בקידושין (נ' ע"ב) דיכול לקדש אשה בפירות שביעית, וע"כ דאין פירות שביעית הפקר אלא כל עוד לא נלקטו והפקר הם לכל אדם, אבל מי שלקט פירות שביעית כדין הפירות שלו הם. ועיין בהגהות הרש"ש סוף מסכת פסחים.

ג. בקונטרס שבסוף ספר פאת השלחן מצינו פירוש נוסף מבית מדרשם של גדולי גליציה, הגרא"מ שטיינברג בעל שו"ת מחזה אברהם והגר"נ ויינפלד בעל שו"ת חזון נחום, דנסתפקו כיון דמצוה לאכול פירות שביעית (לפי דברי הרמב"ן בסהמ"צ ועיין

ד' כוסות ביין של שביעית

מה שנתבאר באריכות במנחת אשר שביעית סימן י'), שמא אסור לשתות מהן ד' כוסות משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות. וכבר הקשו הגר"נ ויידנפלד והגרצ"פ פרנק שם ממה שיוצא יד"ח מצה בתרומה ובחלה כמבואר בסוכה (ל"ה ע"א), ובהר צבי נדחק מאד ליישב קושיא זו. (ועיין מנחת אשר כללי המצוות סימן ג' אות ט' מה שדנתי בזה).

ד. ובשו"ת הר צבי שם הביא עוד בשם הגאון בעל חזון נחום לפי דברי התוס' בשבת (כ"ה ע"א) דאין שורפין שמן שריפה ביו"ט אפילו לצורך אוכל נפש דבטלה הנאתו למצות התורה לשרוף תרומה טמאה והוי כמבעיר שלא לצורך אוכ"נ, והו"א דבטלה אכילת האדם והנאתו ביין של שביעית למצות ד' כוסות, וממילא הוי כשינוי באכילתו וכהפסד פירות שביעית.

וגם פירוש זה דחוק עד למאד דשאני שריפה מאכילה, דשריפה מצד עצמה וטבעה כילוי היא ומשו"כ שייך לומר דבטל הצורך של אוכ"נ לעצם מצות השריפה, אבל בשתיית יין של שביעית הלא שתי המצוות בשתיה הן, זו שתיה וזו שתיה, וכי יעלה על הדעת דשתיית יין לאו הנאה היא, ומהי"ת שיהיה כהפסד.

ה. הגאון האדר"ת בהגהותיו על הירושלמי "טוב ירושלים" פירש עפ"י המבואר עוד שם בירושלמי דיוצא יד"ח ד' כוסות בין ביין חי ובין במזוג, ושאלת הירושלמי אם יוצאין ביין חי של שביעית, דהלא אסור לשתות שלא כדרך שתיה דהוי כהפסד, וא"כ הוי ליה מצוה הבאה בעבירה, דבשעה ששותה חי הו"ל כמפסיד יין של שביעית בידיים, וכיון דהוי מצוה הבאה בעבירה לא יצא יד"ח, ואעפ"כ פשט רב הושעיה דיצא עי"ש.

ועיקר חסר מן הספר דהלא לפי פירוש זה ה"ל לשאול אם יוצאין יד"ח ביין חי, ועוד יש לעיין לדרך זו דא"כ הו"ל לשאול גם ביין של קידוש אם יוצאים ביין חי של שביעית (וי"ל בקושיא זו, אך מ"מ עיקר חסר מן הספר כמבואר).

ועוד יש לתמוה לפירוש זה דהלא באמת אמרו (פסחים ק"ח ע"ב) "שתאן חי ידי יין יצא ידי חירות לא יצא" הרי דאסור לשתות ד' כוסות יין חי. ואם כן תמוה לפרש את סתימת לשון הירושלמי דמיירי ביין של שביעית בלתי מזוג.

ו. באור שמח (פרק כ"ט משבת הי"ד) כתב לפי המבואר שם ברמב"ם דאין מקדשין אלא ביין הראוי לנסכים ויין של שביעית אינו ראוי לנסכים כמבואר בתו"כ "לאכילה

ד' כוסות ביין של שביעית

ולא לנסכים", וכע"ז במנחות (פ"ד ע"א) "לאכלה ולא לשריפה", וזה שנסתפקו אם יוצא יד"ח ביין של שביעית.

ולשיטתו צ"ל במה דפשטו שאדם יוצא יד"ח ביין של שביעית דרק כאשר היין מצד עצמו ומהותו אינו ראוי לנסכים פסול הוא לקידוש משא"כ ביין של שביעית דמצד עצמו ראוי הוא אלא שאסור לנסכו משום קדושת שביעית שעליו.

ומה שתמוה בפירושו דא"כ למה לא איבעי לן מהו לקדש על יין של שביעית כיון דכל השאלה אינה אלא משום דין כוס של קידוש ולא בשאר שלש הכוסות ולמה שאלו על ד' כוסות.

ז. ופירוש נוסף ראיתי לאחד מרבותינו הראשונים בפירוש רבינו משולם עמ"ס שקלים:

"לפי שאין עובדין בשביעית, ואין מתקנין אותו ואינו טוב".

הרי דמשום איכות היין נסתפקו בזה.

ח. ואפשר עוד דמיירי ביין מענבים מהמשומר ונעבד, ואיבעיא לן אם משומר ונעבד אסורים באכילה. דעת רש"י ביבמות (קכ"ב ע"א) דאף שאסור לעבד את השדות ולשמרן בשביעית, מ"מ אין הפירות נאסרים, ודעת ר"ת (שם, ר"ה ט' ע"א וסוכה ל"ט ע"א) דמשומר ונעבד אסורים באכילה, והארכתי בזה במנחת אשר שביעית (סימן ט"ז אות ג'), עי"ש.

ושמא זה האיבעיא בירושלמי, ופשט רב אושעיא שאין איסור אכילה במשומר ונעבד.

ט. ואפשר דאף אם יש בהם איסור אכילה, מ"מ יוצא בהם ידי חובתו בד' כוסות, ומספקא לן בדין מצוה הבאה בעבירה, כיון דאין הפירות ממאכלות אסורות, וכל האיסור אינו משום שעבר בהם עבירה, ואפשר שאין איסורן אלא מדרבנן, אפשר שבדיעבד יוצא בהן ידי חובתו, וצ"ע.

י. ואפשר עוד דאיבעיא לן אם מותר לשמור את פירות שביעית לצורך מצות ד' כוסות.

ד' כוסות ביין של שביעית

יא. ופירוש מחודש כתב בצפנת פענח (הלכות כלאים פ"י) דאליבא דרבי יהודה (שביעית פ"ט מ"ח) דפירות שביעית לאחר הביעור "ועניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים", האם עשיר יכול לצאת בהם ידי חובת ד' כוסות כיון דחזיא לעניים. (ואין הלכה אלא כרבי יוסי דאף עשירים אוכלין כמבואר ברמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ז ה"ג), עי"ש.

יב. ובפירוש מרן הגר"ח ק על הירושלמי (שבת פ"ח ה"א, פסחים פ"י ה"א ושקלים פ"ג ה"ב) כתב לפרש בשם החזון איש פירוש נפלא, לפי המבואר בפסחים (נ"ג ע"א) דזמן הביעור של ענבים הוא בפסח "אוכלין בענבים עד הפסח", ולאחר הביעור מותר לכל אדם לזכות רק במזון ג' סעודות כמבואר בשביעית, וג' סעודות ביין הוי ג' רביעיות, וקמבעיא לן אם מותר לזכות בארבעה רביעיות למצות ד' כוסות, ופשטו דכיון דזה מצות ליל הסדר הוי כצרכי סעודה ומותר, ודפח"ח.

יג. ולול"ד האחרונים היה נראה לפרש בדרך הפשט, דכיון שמצוי ששותין ד"כ ללא הנאה כלל דהלא בשאר ימות השנה אין דרכו של אדם לשתות ד' כוסות של יין בסעודה אחת, ולכתחלה צריך לשתות את כל הכוס וי"א דאף בכוס גדולה המחזיקה כמה רביעיות צריך לשתות רובו או כולו (עיין סימן תע"ב סעיף ט' ומשנ"ב סק"ל וסקל"ג). ועיין עוד שם (בסעיף י') דאף מי שהיין מזיקו וקשה לו לשתות ד' כוסות צריך לדחוק עצמו לשתות, ואמרו עליו על ר' יהודה בר עילאי שהיה שותה ד' כוסות וחובש את צדעיו עד העצרת כמבואר בנדרים (מ"ט ע"ב) וכ"ה בירושלמי שקלים (פ"ג ה"ב), י"ג ע"א) על רבי יונה עי"ש.

ומישו"כ נסתפקו בירושלמי אם מותר לכתחלה לשתות ד"כ מיין של שביעית שמא ישתה בדרך צער ודחק ואפשר דהוי כשתיה שלא כדרכה דאסור משום הפסד, ופשטו דמותר ולא מצינו בזה איסור, אם משום דאין איסור אלא באוכל ושותה שלא כדרכו ולא בשותה כדרך שתיה אלא שמצטער בשתייתו, אם משום דלא חששו שישתה בדרך צער, ומ"מ לא אסרו לצאת יד"ח ביין של שביעית, ודו"ק בכ"ז.

ושוב שמתי אל לבי דבאמת לא מפורש בירושלמי ששאלה זו נשאלה בענין ארבע כוסות ולא אמרו אלא "מהו לצאת ביין של שביעית", ואפשר דמיירי בקידוש, אך כל הסוגיא שם עוסקת בדין ד' כוסות, ומסתבר דכך גם שאלה זו, וילמד הסתום מן המפורש, עי"ש.

תורת הנגעים

תורת הנגעים

"זאת תורת נגע צרעת" (י"ג נ"ט).

"הדא הוא דכתיב 'נכוננו ללצים שפטים ומהלומות לגו כסילים' נכוננו לעוברי עבירה דינים... אמר הקב"ה עד שלא בראתי את האדם התקנתי לו חמשה מגלבין. שאת, ספחת, בהרת, שחין, מכוה" (במדבר י"ג ד').

הנה משמע מדבריהם ז"ל דאין הנגעים ענין טבעי אלא כעונש מן השמים, ובאמצעות הנגעים הקב"ה קורא לנו לפשפש במעשינו ולחזור בתשובה.

וכבר דנו בזה רבותינו הראשונים.

מדברי הרמב"ן מתבאר שמחלק בזה בין נגעי אדם שלגביהם כתב דהוי גדר חולי עיין בדבריו בתחילת הפרשה (י"ג ג'), אבל לגבי נגעי בגדים ונגע בתים כתב לקמן (י"ג מ"ז) שאינו ענין טבעי כלל וז"ל הזהב: "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת. זה איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם וכן נגעי הבתים אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח השם עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועון יתהווה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו לראות כי השם סר מעליו. וכך אמר הכתוב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם כי היא מכת השם בבית ההוא. והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה' כמו שאמר וכי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה. ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה. ובתורת כהנים דרשו עוד שאין הבית מטמא אלא אחר כבוש וחלוק ושיהא כל אחד ואחד מכיר את שלו והטעם כי אז נתישבה דעתם עליהם לדעת את ה' ותשרה שכינה בתוכם. וכן אני חושב בנגע הבגדים שלא ינהגו אלא בארץ. ולא הוצרך למעט בהן חוצה לארץ כי לא יארעו שם לעולם"

תורת הנגעים

וכדבריו כתב הספורנו: "ממה שאין ספק בו שלא יהיה זה בטבע בשם פנים כי בבגד לא יקרו אלה המראות המשוונות אם לא מצד מלאכה תשימם בו בצבעים שונים בכונה או שלא בכונה וזה מצד איזה חטא שיקרה בסמים הצובעים או במלאכת האומן בהתפעלות הבגד הצבוע וכבר באה הקבלה שלא ידונו בנגעי בגדים זולתי הלבנים בלתי צבועים כלל אמנם העיד הכתוב שלפעמים יהיה זה נפלא בבגדים ובבתים וזה להעיר אזהרה על עבירות שבידם כמו שספרו ז"ל שיקרה בענין השביעית כאמרם בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר את מטלטליו לא הרגיש סוף מוכר את שדהו וכו' וכל זה בחמלת ה' על עמו".

אמנם בכלי יקר דן מן המפורש אל הסתום והוסיף בזה "נגעי בגדים ובתים בלי ספק שאינם באים מצד הטבע כי אין בהם דם וליחות המסבבים העיפוש או כל חולי וכל מכה, וע"כ אתה צריך לומר שהם באים בדרך נס על צד העונש, וזה צריך לך להיות בנין אב גם על נגעי הגוף שהם חוץ לטבע על צד העונש".

ודברי חז"ל במדרש הנ"ל ראיה הם לדברי הכלי יקר.

ומאחר שלמדנו דהנגעים אותם מן השמים וכעונשם הם באים נראה לכאורה, דנגעי בתים באים על עבירות הקשורות לביתו של אדם, נגעי בגדים על עניינים שבלבוש כגון השעטנז, צניעות הלבוש, מצות הציצית וכדו', ונגעי אדם באים על עבירות שבגופו.

אך הספורנו רמז בזה להבנה אחרת, והביא מה שאמרו חז"ל לגבי עונשה של שביעית שתחילה מוכר ביתו ואח"כ מוכר בגדיו ואם לא שת לבו מוכר עצמו. וכע"ז בעון לשוה"ר, תחילה באים בנגעים על ביתו, חזר בתשובה מוטב ואם לא מתנגעים בגדיו, ואם עדיין לא חזר בתשובה באים הנגעים על גופו, עיין בדבריו.

בין כך ובין כך תורת הנגע מחסדי השי"ת היא, למען יראו וייראו, למען יתבוננו בהשגחת ה' עליהם ויפקחו עיניהם לראות שיש דין ויש דיין, ייטיבו דרכיהם ומעלליהם, ושב ורפא לו.

תורת הנגעים

ונראה בזה עוד, דהנה מצינו טומאת הנגע בשלשה פנים. נגעי אדם, נגעי בגדים ונגעי בתים. ולבי אומר לי דשלשת אלה הם כנגד המצוות החביבות ביותר שעליהם דרשו חז"ל את הכתוב "שבע ביום הללתיך". וכך אמרו במנחות (מ"ג ע"ב):

"ת"ר: חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד: שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, לאחר שיצא, אמר עליה שירה, שנאמר: למנצח על השמינית מזמור לדוד, על מילה שניתנה בשמיני".

מכל תרי"ג המצוות שבתורה שבע מצוות הן המכריזות על האדם שעבד ה' הוא, ומרוב חיבתן של ישראל סיבבן הקב"ה במצוות אלה, תפילין על גופו, ציצית על בגדיו, ומזוזה בפתח ביתו, ומעל כולן מצוות מילה אות ברית קודש בגופו ובשרו.

וכאשר ישכח האדם שאכן עבד ה' הוא ויאמר בשרירות לבי אלך, ושלוש עלי נפשי, יסבב אותו הקב"ה בנגעים, בבשרו בבגדו ובביתו לטפוח על פניו ולהזכיר לו את צור תעודתו. כלך לך מדריך זו וזכור את בוראך כי עבד ה' אתה, כי לך נוצרת!

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לם

